ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

Ижтимоий-сиёсий шаҳар газетаси

№ 112 (8. 541) ◆ 1994 йил ◆ 21 сентябрь, чоршанба ◆ Сотувда эркин нархда

ВАТАННИНГ ОЛИЙ МУКОФОТЛАРИ ТОПШИРИЛДИ

Ўзбекистон давлат мустақиллиги эълон қилинганининг уч йиллиги муносабати билан Президент фармонига биноан бир гуруҳ ватандошларимиз республиканинг олий орден ва медаллари билан тақдирланган эди. 20 сентябрь куни Вазирлар Маҳкамасида ана шу мукофотларни топшириш маросими бўлди. Уни Президент Ислом Каримов

да ватанга муҳаббат ва садоқат туйғуларини тарбия этиб келмоқда. Абдулла Қодирий — бизнинг замондошимиз. Унинг муборак номи ва руҳи ҳамиша биз билан бирга.

лик» орденининг илк соҳибларига ана шу мукофотларни топшириш шарафидан беҳад мамнунман.

Бугун Ўзбекистонимизда яшаётган барча миллат ва

ман, ватанимиз тараққиёти йўлидаги фаолиятингизга куч-ғайрат, ташаббускорлик, шижоат тилайман. Барчангизга сиҳат-саломатлик, омонлик, оилавий фаровонлик ти-

нат ва жасорати учун Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1994 йил 5 майдаги қарори билан «Ўзбекистон Қаҳрамони» унвони берилган эди. Республика Олий Кенгаши Раиси вазифасини бажарувчи Э. Халилов ана шу юксак унвонни топшириб, «Олтин Юлдуз» олий нишонини юртбошимиз кўксига тақиб қўйди. Йиғилганлар Президент Ислом Каримовни олий мукофот билан қизғин қутлади.

Мукофотланганлар номидан сўзга чиққан Б. Рафиғалиев, А. Орипов, У. Аширбеков, Шукрулло, З. Муҳаммаджонов, Зулфия, И. Афанасьева, Т. Екель, В. Пак, Т. Каримова камтарона хизматлари юксак қадрлангани учун миннатдорлик билдириб, юрт равнақи, эл фаровонлиги йўлида янада самарали меҳнат қилажакларини изҳор этдилар.

Ота-боболаримиз бир орзу билан яшаган, деди Ислом Каримов маросим сўнггида. Бу ҳам бўлса, шу юртни бахтли-саодатли қилиш. Илоҳим, шу уйимиз, ягона

Бугунги кун нафаси

РЕСПУБЛИКАМИЗДА

● Югославия Иттифоқ Республикасининг Президенти Зоран Лилич ҳамда шу республика Иттифоқ ҳукуматининг раиси доктор Радо Контич миллий байрам — Мустақиллик куни муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов номига самимий қутловлар йўлладилар.

● Мамлакатимиз пахтакорларининг уйган хирмонлари 800 минг тоннадан ошди. Ҳосил йиғим-теримида Бухоро, Хоразм, Навоий, Сурхондарё ва Самарқанд вилоятлари деҳқонлари карвонбошилик қилмоқдалар. Уларда кунига йиллик режанинг 2,5-3,5 фоизи миқдорида пахта тайёрланмоқда.

● Жиззахда янги мебель фабрикаси ва ёпиқ бозор фойдаланишга топширилди.

● «Ватан тараққиёти» партияси Марказий кенгашининг Тошкентда бўлиб ўтган мажлисида бу партиянинг навбатдан ташқари иккинчи қурултойини чақириш ҳақидаги масала кўриб чиқилди.

● Бугун Тошкент вилоятининг Паркент туманида ижодкор ўқитувчиларнинг анъанавий анжумани иш бошлади. Унда республикамизнинг таниқли адиблари ҳам иштирок этмоқдалар.

ҲАМДЎСТЛИКДА

● Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги давлат раҳбарларининг мажлиси шу йил 6 октябрдан 21 октябрга кўчирилди.

● 1 октябрдан эътиборан Абхазиянинг махсус комиссияси бу республиканинг Галь туманига қайтиб келмоқчи бўлган қочоқлар аризаларини кўриб чиқишга киришади. Бу Абхазия Олий Кенгашининг раиси В. Ардзинбанинг Россия Президенти Б. Ельцин билан 19 сентябрь куни Сочида бўлиб ўтган учрашувидан сўнг маълум қилинди. Бу кун Б. Ельцин Сочида Грузия раҳбари Э. Шеварднадзе билан ҳам учрашди. Кеча Россия Президенти Сочида икки ҳафталик таътилини тугаллаб, Москвага қайтиб келди.

● Бугун Арманистон давлат мустақиллигининг уч йиллигини нишонламоқда. Шу муносабат билан Ереванда ҳарбий парад ўтказилади.

● Чечен республикаси маъмурларига мухолифатчи Муваққат кенгаш раиси Умар Автурхоновнинг баёнот беришича, бу ерда ҳокимият танглигини ҳал этишнинг тинч йўли қолмади. У бунга Чечен республикасига расмий маъмурлар ва мухолифатчилар ўртасида сулҳ тузиш мақсадида келган Россия собиқ Олий Кенгашининг раиси Руслан Хасбулатовнинг яна Москвага қайтиб кетишга мажбур бўлганлигини сабаб қилиб кўрсатди.

● Россияда шу йилнинг етти ойи мобайнида нефть қазиб олиш режадагидан 4,7 миллион тоннага камайган. Бу йил мамлакатда 292 миллион тонна, бултургидан 6,8 миллион тонна кам нефть қазиб олиниши кутиляпти.

● Грузияда ҳукуматнинг нархларни эркинлаштириши оқибатида нон баҳоси бирданига 300 баробарга ортди. Айни пайтда газ нархи беш баробарга, электр қуввати —11, метрода кира ҳақи эса 50 баробарга ортиши мўлжалланяпти.

ХОРИЖДА

● Кеча Нью-Йоркда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош ассамблеясининг 49-сессияси очилди. Ҳозир бу жаҳон ҳамжамиятига 180 мамлакат аъзодир. БМТнинг бу галги Бош ассамблеясида 50 тадан кўпроқ давлат ва ҳукумат раҳбарларининг иштирок этишлари мўлжалланяпти.

Президент Фармони—амалда

БОЛАЛИ ОИЛАЛАРГА ҒАМХЎРЛИК

Республикамиз Президентининг шу йил июнь ойида болали оилаларга давлат ижтимоий ёрдами тизимини такомиллаштириш тўғрисида» қабул қилган Фармони ёш авлод тўғрисида мустақил давлатимиз кўрсатаётган ғамхўрликнинг ёрқин ифодасидир. Ушбу Фармон 1 сентябрдан бошлаб кучга кирди. Шу муносабат билан мухбиримиз Тошкент шаҳар ижтимоий таъминот бош бошқармаси бошлиғининг ўринбосари Ҳулкар Файзуллаевадан ушбу Фармон ижроси юзасидан қилинаётган ишлар ҳақида сўзлаб беришни илтимос қилди:

— Шу йил июнь ойида эълон қилинган Президент Фармонига асосан болаларга тўланаётган нафақаларнинг ягона тизимини жорий қилиш назарда тутилган эди. Бундай Фармон қабул қилинишининг қатор сабаблари бор. Биринчидан, аввалги тартибда тайинланиб ва тўланиб келинган нафақалар бугунги кунда ўз кучини йўқотди. Бозор муносабатларига ўтиш даврида болали оилаларни ҳимоя қилиш услубларини ўзгартириш зарурати туғилди.

Иккинчидан, 1994 йил 1 июлдан республикамизда «Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти ҳақида»ги Қонуни жорий қилиниши муносабати билан пенсионерларнинг, меҳнатга қобилиятсиз оила аъзоларига бериладиган қўшимчалар олиб ташланди. Юқорида қайд этилганларни ҳисобга олиб шу йил 1 сентябрдан болали оилаларга янги турдаги нафақалар жорий қилинди. Улар қуйидагилардан иборат:

— Бола туғилгани муносабати билан тўланадиган бир маротабали тўлов:

— бола 2 ёшга тўлгунча бериладиган нафақа ва шу болани парвариш қилиш билан банд бўлган таътилдаги онанинг ўзига нафақа;

— бола 16 ёшга тўлгунга қадар бериладиган нафақа.

Ушбу нафақалар жорий қилиниши муносабати билан аввалги барча турдаги нафақалар бекор қилинди. Нафақалар миқдорлари қуйидагича (у республикада белгиланган энг кам иш ҳақига боғлиқ);

Бола туғилиши муносабати билан тўланадиган нафақа энг кам иш ҳақининг икки бараварига тенг;

16 ёшгача болаларга тўланадиган нафақалар фоиз миқдорида белгиланади:

1 болага — 10 фоиз.
2 болага — 20 фоиз.
3 ва 4 болага — 40 фоиз.
5 ва ундан ортиғига — 50 фоиз.

Аввалги тартибдан фарқли равишда бу нафақаларни тайинлашда оила аъзолари даромадларининг кўп ёки камлигининг аҳамияти йўқ.

Нафақа онанинг иш ёки ўқиш жойидан тайинланади. Агар борди-ю она ўқимаса ҳам, ишламаса ҳам нафақа тайинланади. Бундай ҳолларда отанинг иш жойидан тайинланади. Умуман ишламайдиган ота-оналарнинг фарзандларига эса нафақалар ижтимоий-таъминот бўлимлари орқали тайинланади.

Нафақалар тўлашнинг ягона тизими жорий этилиши муносабати билан 16 ёшга тўлмаган болаларга бериладиган ойлик нафақа мамлакатдаги барча фарзандли оилаларга ҳеч бир истисносиз тўланади.

Энг кам иш ҳақи миқдори оша борган сари болали оилаларга бериладиган нафақалар миқдори ҳам мувофиқ равишда кўпайиб бораверади. Чақалоқлар парвариши билан банд оналарга нафақа тўлаш тартиби ҳам ўзгарди. Илгари оналарга бола 1,5 ёшга етгунгача нафақа тўланган бўлса, эндиликда бу муддат 2 йилга қадар узайтирилди.

Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, нафақаларнинг янги турлари ва миқдорлари жорий қилиниши муносабати билан тўловларга кетадиган харажатлар миқдори 9 каррагача ошади.

Албатта, бу катта маблағни талаб қилади ва уни топиб бериш осон иш эмас. Лекин оилаларга ёрдам бериш ҳамда ёш авлодни тарбиялаш ва камолга етказиш муаммоларини ҳал этишда ижтимоий кафолатларни таъминлаш мақсадида ҳукуматимиз ушбу мақсадлар учун маблағ топишни зарур деб ҳисоблади.

Шу билан бирга, Президентимизнинг Фармони билан ҳокимликларга, корхоналарга, муассасалар ва ташкилотларга болали оилаларга ва оналарга ижтимоий мадад бериш учун қўшимча маблағларни излаб топиш, хайрия ташкилотларининг кенгроқ ривожлантириш тавсия этилди. Ушбу Фармон албатта тўлиғича амалга оширилади.

Суҳбатдош Машҳура МИРЗАМУҲАМЕДОВА.

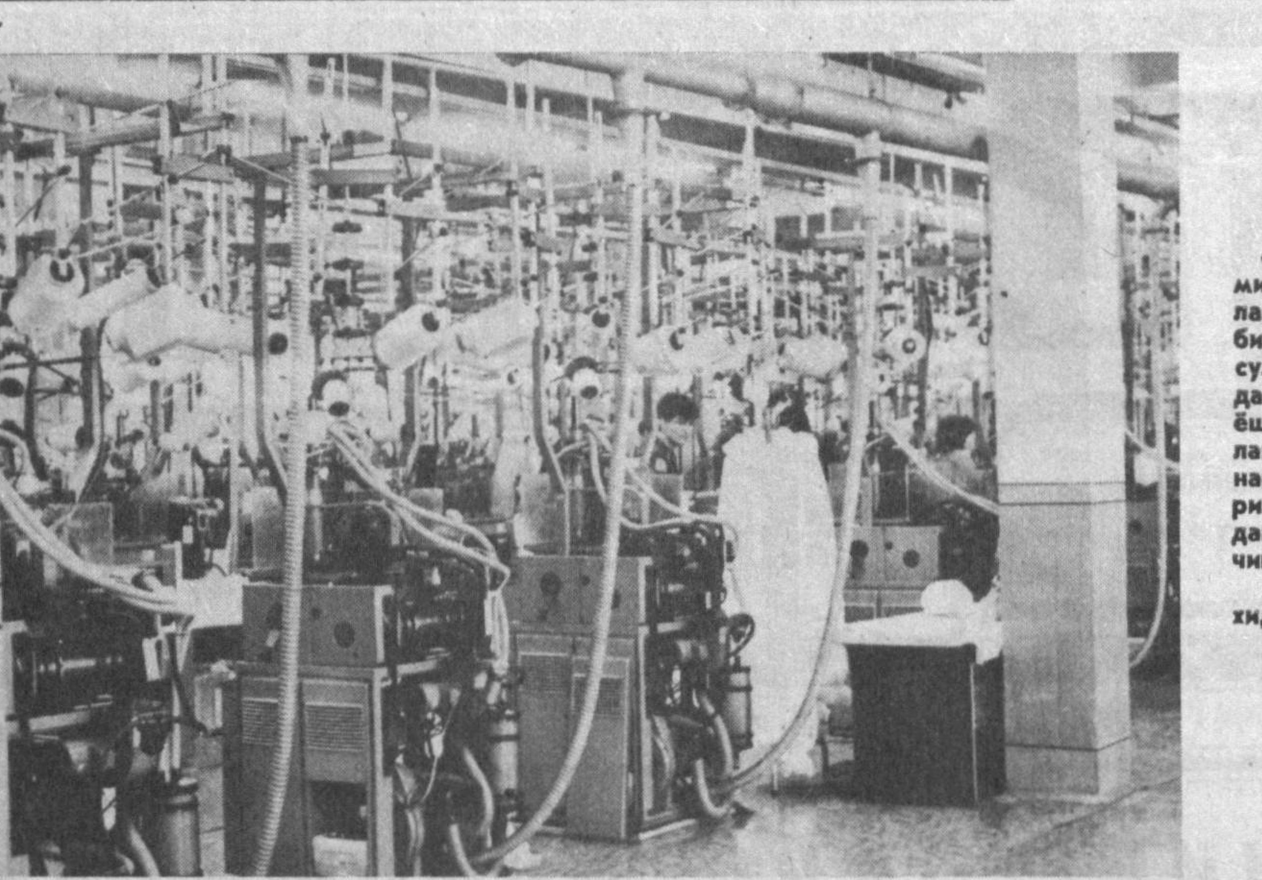

«Учқун» ҳиссадорлик жамияти ишлаб чиқариш бирлашмасида ҳозирги кун талабига қараб, харидоргир маҳсулотлар ишлаб чиқарилмоқда. Айниқса аёллар ва кичик ёшдаги қизлар учун мўлжалланган колготкиларга корхонанинг ўзида сунъий ип йигирилиб, тайёр бўлган хом ашёдан асосий маҳсулот ишлаб чиқарилаётир.

СУРАТДА: ип йигирув цехида.

Козим Ўлмасов олган суратлар.

Мутафаккирларимиз хазинаси

ХАЛҚ МАНФААТИНИ КЎЗЛОВЧИ ИЛМ

Бугунги кунда ёш авлодни комил инсон даражасига етказиш борасида миллий қадриятлар, маънавий меросимиздан унумли фойдаланилаётгани барчага маълум. Хусусан, бу борада ҳозирги давр талаби бўлган иқтисодий тарбияни йўлга қўйишда шарқ мутафаккирлари меросидан, қолаверса, тарихий давлат арбоблари фаолиятидан нималарнидир ўрганиш ўз самарасини бермай қолмайди. Шарқ мутафаккирларининг илмий-фалсафий қарашларида иқтисодиёт масалалари, хусусан, шахсни баркамол шакллантиришда иқтисодий билим сифатларини мужассамлаштириш, ёшларни мустақил ҳаётга олиб чиқиш лозимлиги уқтирилади.

Давлатнинг моддий аҳволини яхшилаш йўли, мутафаккирларнинг фикрича, мамлакатни марказлаштириш эканлиги, тобе вилоятлар, шаҳар, қишлоқлардан келаётган даромадлар уларни оқилона тақсимланишидир. Кучли марказни барпо этиш учун мамлакатнинг чегара бутунлигини таъминлаш, чекка вилоятлар моддий аҳволини, яшаш шароитини яхшилашда деб кўрсатилади. Давлатни одилона ва оқилона бошқаришдаги кўрсатмаларни, масалан, Алишер Навоийнинг Астрободда ҳокимлиги давридаги хулосаларида ҳам кўрамиз. Темур ва унинг авлодига хос бўлган ҳокимлик, марказга эътиборни қаратиш, барча соҳаларда намуна бўлишни талаб этарди.

Иқтисодни бошқариш ишига кишиларни тайинлашда шарқ мутафаккирлари ўзига хос қарашлар билан майдонга чиқдилар. Мамлакат ҳукмдори фақатгина бошқариш қобилиятини билиши кам эканлигини англаши ва мураккаб иқтисодиёт фани, унинг қонуниятларини ўрганиб, синовдан ўтиб, кейин халқнинг манфаатини ўйлаган ҳолда давлат хазинасини бойитишга ҳисса қўшиши талаб этиларди. Ҳукмдор бунинг учун давлатни бошқаришдаги иқтисодга боғлиқ масъулиятли вазифаларга шаҳзодалардан, савдогарлардан, умуман умидли авлоддан муносибларини ёшликдан тайёрлашга шароит яратар эди. Алишер Навоийнинг «Соқийнома»сида ҳам бу борада шундай фикр юритилади, яъни фарзандлар истиқболини кўзлаган ҳукмдор уларнинг иштиёқларинигина ҳисобга олиб, иқтисодни бошқариш каби масъулиятни улар ихтиёрига топширса бундай ўйланмай қилинган ишдан вақти келиб падар ҳам, халқ ҳам кўп азият чекади.

Навоий Ҳусайн Бойқаронинг вазири экан, давлатни бюрократик бошқариш усулининг халқ учун бефойда эканини исботлашга уринди, халқ манфаатини кўзловчи бошқарувнинг ҳамкорлик услубини яратди. Тарихчи Самад Мирзонинг баёнига кўра Навоий порахўр амалдорларни, давлат ишларига масъулиятсизлик билан қаровчиларни ҳукумат идораларидан, айниқса иқтисодга боғлиқ вазифаларидан ҳайдайди, давлат солиқларини қисқартиради, деҳқонлар ва ҳунарманд табақаларига енгилликлар беради. Иқтисодни бошқаришда давлатни бойитиш манбаларини янгиликлар яратишдан, аввало халқ учун тинч ҳаётни таъминлаш орқали, табиат неъматларини ўзлаштириш, фан, маданий алоқаларни, иқтисодий алоқаларни ҳар томонлама ривожлантиришдан излашни таъкидлайди.

Темурийларнинг мамлакат ва халқ учун қашшоқлик келтирувчи мантиқсиз тахт талашувларига хотима бериш зарурати туғилди. Шарқ мутафаккирларининг педагогик асарларида фарзандларни мустақил ҳаётга пухта тайёрлаш, иқтисодий тушунтиришнинг турли йўналишлари кўрсатилади. Жумладан, иқтисод билими ва унинг қонуниятларини ўрганиш, иқтисодга оид касб-корларни ўқитиш йўли билан эгаллашга имкон бериш, иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлаш йўлларини англатиш, савдогарлар тайёрловчи махсус мактаблар яратиш, давлатлараро иқтисодий алоқалар қонуниятларини билиш, унга риоя қилиш ва ҳоказолар. Инсон тирик экан, ўз эҳтиёжини қондиришни истайди. Яхши яшаш эҳтиёжининг талаб даражасида бўлиши учун эса, ўз ватани учун курашмоғи, давлат равнақига ҳисса қўшмоғи, барчага фойда келтирадиган ва эзгуликка хизмат қиладиган қонуниятлар яратмоғи лозим.

Шарқ мутафаккирлари назарида мамлакат иқтисодиётини мустаҳкамлашда ҳукмдор илм-фаннинг ривожига раҳнамолик қилиши керак. Зеро, мамлакат қудрати фан, маданият, ҳунармандчилик, қурилиш, ободончилик, деҳқончилик ишларида илмдан оқилона фойдаланиш билан ўлчанади. Шу сабаб тадбиркор ҳоким ҳар бир кишининг давлатга, халққа нафи тегиши учун шароит яратсагина аҳолининг турмуш даражасини оширсагина бунга эришади. Алишер Навоий ўзининг «Маҳбубул қулуб» асарида шундай ёзади: «Одил подшо ҳақдин ҳалойиққа раҳматдур. Фуқаро ва нотавонлар анинг рифқ мадорасидан осуда, залама ва авонлар анинг тиғи сиёсатидан фарсуда ва харосатидан қўю қўзи бўри хавфидин эмин ва сиёсатидан мусофирлар қароқчи ваҳмидин мутмаин».

Демак, шарқ мутафаккирларининг педагогик ғояларида аввало шахсни ўрганиш ва шундан кейингина унга узлуксиз педагогик таъсир этиш учун хусусий йўлйўриқлар ишлаб чиқиш тавсия этилар экан. Ёшларни мустақил ҳаётга тайёрлашга иқтисодий аҳамият касб этган шахс сифатларини шакллантириш, хусусан иқтисодий тарбияни амалга оширишда шарқ мутафаккирларининг педагогик қарашлари асосида ўқувчи шахсига таъсир этишнинг мантиқий тизимини ишлаб чиқиш фурсати етди.

Зуҳра ВАЛИЕВА,
Низомий номли Тошкент Давлат педагогика институти умумий педагогика кафедрасининг докторанти.

Нуқтаи назар

МАСЛАҲАТЛИ ТЎЙ ТАРҚАМАС

Бундан икки йилча олдин «Тошкент оқшоми» газетасида (1992 йил 17 март сони) Тошкентнинг янги харитасини яратиш кераклиги ҳақида бундай деган эдик: «Янгидан дунёга келган ва жаҳон таниган янги бир мустақил давлат пойтахтининг харитасини ўзбек тилида, инглиз, рус ва бошқа тилларда зудлик билан босиб чиқариш керак, бунинг учун шу харитада акс этадиган кўча-кўй, боғу майдонлар, ташкилот-муассасаларнинг номларини мустақил давлатнинг юзини кўрсатадиган шаклга келтириш талаб қилинади. Бу ҳар иккала вазифа (яъни хариталар босиб чиқариш, бунинг учун эса аввало шаҳар топонимия хўжалигини тартибга солиш) бир-бири билан боғлиқ бўлиб, анчагина куч, вақт, маблағ, энг муҳими — қатъиятлилик талаб қилинади. Чунки иқтисодиёт ва сиёсатнинг бошқа барча жабҳалари каби, пойтахтимиз харитасининг ҳолати билан ҳам мақтаниб бўлмайди».

Хўш, бу соҳаларда нима ишлар қилиняпти?

Мамнуният билан қайд этиш керакки, пойтахтимизнинг каттагина харитасини ўзбек тилида, сўнгра инглиз ва рус тилларида босиб чиқаришга Тошкент харита фабрикаси тайёргарлик кўрмоқда. Бу ҳаммамизни хушнуд қиладиган тадбирдир.

Нафсиламбирини айтганда кейинги йилларда Тошкент шаҳар ҳокими маҳкамаси ҳузуридаги топонимия комиссияси (Атамалар комиссияси) пойтахт номларини тартибга солиш соҳасида дурустгина ишлар қилди. Масалан, 1992 йилда чоп этилган «Тошкент» (Янги номлар) маълумотномасидан шаҳримизда 300 дан ортиқ катта-кичик кўчалар ва бошқа иншоотларнинг қайтадан номланганлигини билиб олиш мумкин.

Кейинги икки йил ичида 100 дан кўпроқ кўча-кўйлар, институт, мактаб ва бошқа маданий-маърифий муассасаларнинг номлари маҳаллий шароитларни ҳисобга олган ҳолда ўзгартирилди.

Янги қўйилган номлардан икки гуруҳини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчимиз: 1) Тошкентнинг қадимий тарихий номлари тикланди: Афросиёб, Қўқондарвоза, Тирсакобод, Қорайўл, Яланғоч, Қашқар, Қушбеги ва бошқалар. 2) Пойтахт кўча-майдонларига ўзбек халқи, умуман Турон замин халқлари тарихида ўчмас из қолдирган буюк кишилар, (Спитамен, Тўмарис, Маҳмуд Торобий, Имом ат—Термизий, Юсуф Хос Ҳожиб, Иброҳим ота, Аҳмад Югнакий, Амир Темур, Ҳумоюн, Хўжа Аҳрор, Ҳусайн Бойқаро, Феруз, Абдурауф Фитрат каби) алломалар номларининг берилиши тарихий ҳақиқатнинг тикланишидир. Бу ўринда шаҳар марказий ҳиёбонининг жаҳон тарихида ўчмас из қолдирган буюк давлатнинг асосчиси, Шарқнинг улуғ саркардаси, илм-фан ҳомийси, юртимизни жаҳонга машҳур қилишга, миллий маданият ва меъморчилик санъатини ривожлантиришга улкан ҳисса қўшган улуғ бобомиз Амир Темур номи билан аталиши, шу ҳиёбондан бошланиб темир йўл вокзалига қараб кетадиган кўчанинг Мовароуннаҳр кўчаси номини олиши истиқлолимизнинг, айни вақтда, туркий халқларнинг қайтадан бирлашишининг рамзий ифодаси эканлигини айтиб ўтиш керак.

Шаҳар ичидаги номларни тартибга солиш соҳасида қилинаётган ишларни ижобий баҳолаган ҳолда ҳали бу борада қилиниши керак бўлган вазифаларни бир неча гуруҳга бўлиш мумкин.

1. ЖОЙ НОМЛАРИНИНГ НОТЎҒРИ ЁКИ МУНОЗАРАЛИ ШАКЛДА ЁЗИЛИШИ. Тошкентнинг тарихий қисмларидан бири қадимдан Сирғали деб аталган. Бу қабила номи бўлиб, сирға сўзидан олинганми ёки қозоқча сирге (туянинг тумшуғига солинадиган бурундиқ) номидан олинганми — аниқ эмас. Этимологиясидан қатъи назар, ҳар қандай топоним бирон фонетик шаклда қонунлашиб қолади. Ўзбекистонда Тошкентдан бошқа ерларда ҳам Сирғали деган жойлар бор. Демак, Сирғали тумани ва кўчаси номини бузмасдан асли ҳолида ёзиш ва талаффуз қилиш маъқулдир.

Шаҳарнинг кўҳна ҳудудларидан бири ҳисобланган Бешёғоч кейинги вақтларда ҳатто инглиз ёзувида ҳам Бешёғоч деб юритилмоқда. Ҳолбуки топоним таркибидаги оғоч сўзи бу номнинг қадимий эканлигини кўрсатади.

Шаҳар марказидаги меъморчилик ёдгорликларидан бирининг Мовий Гумбазлар деб аталиши ҳам топонимика қонунига зиддир: жой номлари китобий сўзлар билан эмас, балки жонли тилда кенг тарқалган оддий сўзлар билан аталади. Ўзбекистонда Кўкгумбаз, Кўкмачит деган қишлоқлар, меъморчилик ёдгорликлари учрайди. Кўплик қўшимчаси «лар» эса кишиларнинг касби, этник келиб чиқиши билан боғлиқ топонимлардагина учрайди: араблар, кўнчилар ва ҳоказо: бошқа ўринларда эса кўпликни ифода этиш учун қандайдир сон (Бешариқ, Еттитерак), бирон ўсимлик ёки бошқа нарса ҳаддан ташқари кўп бўлса, «минг» сўзи ишлатилади (Мингўрик, Мингчинор, Мингчуқур), қандайдир ҳайвон кўп учраса, хона унсури қўшилади: Бўрихона (Бўри кўп жой). Илонхона (Илон кўп жой) ва ҳоказо. Умуман топонимларда кўплик маъноси ҳар доим ҳам ўз ифодасини топавермайди: Оқтош, Қоратош деган жойларда биргина тош учрамайди. Кўктерак деганда ҳам фақат бир дона терак назарда тутилмайди, Қудуқча номли қишлоқда юзлаб қудуқлар бўлиши мумкин ва ҳоказо.

Шуни эслатиб ўтиш керакки, шаҳар бекатларида, автобусларида жой номларини хоҳлаган шаклларда ёзаверишади: Қорақамич, Сариқёғоч (Сарoғоч), Сил олийгоҳи ва ҳоказо (умуман шаҳар топонимия комиссияси жой номларининг нақадар тўғри ёзилишини текшириб кўриш учун мутахассис олимлар, масъул ходимлар, журналистлар ва маҳалла вакиллари иштирокида шаҳар бўйлаб ёппасига рейд ўтказса яхши бўларди).

II. АЙРИМ НОМЛАР АТОҚЛИ ОТЛАР РОЛИНИ БАЖАРА ОЛМАЙДИГАН ОДДИЙ ТУРДОШ ОТЛАРДАН ИБОРАТ. Ихлос, Биллур, Саховат, Баркамол, Тараққиёт, Бахмал, Чевар, Неъмат, Паризод, Наврўз, Нозанин каби чучмал номлар илмий топонимлар эмас, балки эмоционал бўёққа бўялган ва шу ернинг бирон хусусиятини ифода этмайдиган баландпарвоз шиорларга ўхшайди.

III. ШАҲАР КЎЧА-КЎЙЛАРИ, МАЙДОНЛАРИНИНГ АКСАРИ ҚИСМИ КИШИ НОМЛАРИ БИЛАН АТАЛГАН. Маълум-машҳур шахсларнинг номларини кўча-кўйларга ва бошқа топонимик иншоотларга бериш масалаларини мувофиқлаштирувчи республика комиссиясининг қарорига кўра, обрў-эътибори камида чорак асрлик вақт синовига бардош берган ҳамда алоҳида ижобий мақола сифатида энциклопедик нашрларга кирган чинакам машҳур шахсларнинг номларигина топонимик иншоотларга, аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига берилади.

Юқорида айтилганларга қўшимча қилиб шуни қайд қилиш керакки, «кишиларнинг номларини абадийлаштириш» деган тушунчанинг ўзи замона нуқтаи назаридан қайта кўриб чиқилиши зарур.

Тўғри, жамият олдида улкан хизматлар қилган буюк кишиларнинг номлари тарих дафтарига олтин ҳарфлар билан ёзилмоғи керак. Лекин бундай улуғ инсонлар ҳаётлигидаёқ ўз номларини ўзлари абадийлаштириб кетишади (уларнинг буюклиги ҳам шунда): кўплаб китоблар ва бошқа шоҳ асарлар қолдиришади, улар ҳақида эса қанча-қанча мақола—китоблар ёзилади, кинофильмлар яратилади, ҳайкаллар қўйилади, суратлар чизилади ва ҳоказо. Шунинг ўзи киши номининг абадийлашгани эмасми? Мусулмон мамлакатларида шаҳар—қишлоқларни буюк кишиларнинг номлари билан аташ расм бўлмаган. Масалан, Абу Али ибн Сино, Фирдавсий, Беруний, Форобий, Алишер Навоий, Бобур каби буюк сиймолар номларини биронта қишлоқ ёки шаҳарга берилганлиги маълум эмас.

IV. ШАҲАР ИЧИ ТЕРМИНЛАРИ ҲАҚИДА. «Остановка», «станция», «автостанция», «стоянка», «квартал», «массив», «проспект», «микрорайон» каби русча терминларни ўзбекчалаштириш соҳасидаги саъй-ҳаракатларни таблиқлаш керак. Чунки шаҳар ички терминологиясини тартибга солмасдан туриб, шаҳар топонимиясини тартибга солиб бўлмайди.

Кейинги вақтларда шаҳар атамасида «проспект», «автостанция», терминлари ўрнига «шоҳкўча», «шоҳбекат» сўзлари ишлатилаётир. Бу сўзларнинг ишлатилишига эмас, шаклига оид мулоҳазаларимиз, бор. «Шоҳ» сўзи «подшоҳ» сўзининг қисқарганидир. «Ўзбек тилининг изоҳли луғати»да бу сўз кўчма маънода «Нарса ёки кимсаларнинг энг яхшиси, сараси» мазмунида ишлатилиши айтилган. Шуни қўшимча қилиш керакки, бу сўз шо шаклида «катта», «юксак», деганни ҳам билдиради: «шокоса», «шосупа». Демак, бу унсўр ундош ҳарф билан бошланадиган бирон сўзга қўшилганда икки товушда ифодаланиб, товуши тушиб қолар экан (яна бир мисол: «шотут»). Демак, юқорида келтирилган терминларни «шокўча», «шобекат» шаклларида ёзсак ва талаффуз қилсак, ҳам грамматик жиҳатдан, ҳам мазмун жиҳатдан тўғри бўлади. Чунки, бутунлай бошқа маънодаги «шоҳ» сўзи билан «шоҳ» сўзи жонли тилда фарқ қилинмайди. Масалан, «шоҳариқ» — катта каналдан чиқарилган тармоқ ариқ (шохобча сўзи ҳам шу маънода). Шоҳкўча ҳам «кичик кўча, катта кўчадан бошланган тармоқ кўча» маъносида тушунилиши мумкин. Шу каби маъно товланишларини яхшилаб фарқ қилиб олмасак, «хатга тушдинг, ўтга тушдинг» дегандек, узоқ йиллар давомида фойдаланиладиган хариталарда биз йўл қўйган чалкашликлар муҳрланиб қолади.

Яна бир-икки шаҳар ичи термини хусусида ҳам «етти ўйлаб бир кесишга» тўғри келади. Русча «жилой массив», «микрорайон», «квартал» сўзлари ўзбекчада ҳамон турли ишлатиб келинмоқда. 1992 йилда чиқарилган «Тошкент» маълумотномасида ва бошқа манбаларда «массив» — «даҳа», «микрорайон» — «мавзе» дейилган. Шу тўғримикин? Ҳар ҳолда харита босилмасдан олдин яна бир маслаҳатлашиб олиш керак.

«Даҳа» сўзи шаҳарлардан фақат Тошкентда ишлатилган — шаҳар 4 даҳага бўлинган, даҳа район тушунчасига тўғри келади. «Туман» термини амалда экан, «даҳа»— маъмурий—ҳудудий термин бўлганидан шаҳар ёппасига даҳаларга бўлинмас экан, бу терминни ишлатиб бўлмайди. «Мавзе» термини тўғрисида ҳам яхшилаб ўйлашга тўғри келади. Тарихий манбаларда «мавзе» деганда шаҳар—қишлоқлардан узоқдаги қандайдир жой, манзил тушунилган. Масалан, Амир Темур, Абдуллахон тарихларида «фалон мавзеда қўниб ўтилди ёки жанг бўлди» дейилади. Тошкентда эса шаҳар ташқарисида аҳоли яшайдиган далабоғлар мавзе дейилган. Шаҳарлар, жумладан, Тошкентнинг аҳоли зич яшайдиган қисмлари рус тилида «жилой массив» (қисқача — массив) дейилади. Замона ўтиши билан сўзларнинг маъноси ҳам ўзгаради. Шуни ҳисобга олиб шаҳарларга нисбатан «массив» сўзини «мавзе» десак бўлмасмикин? Шунда масалан, Тошкентнинг ҳар бир тарихий қисми «мавзе» деб аталган бўлур эди: «Юнусобод мавзеси», «Қорақамиш мавзеси», «Чилонзор мавзеси» ва ҳоказо. «Квартал»ни эса «маҳалла» деса бўлаверади. Масалан, руслар, «маҳалла» сўзини луғатларда «городской квартал» деб изоҳлашади. Шунда «Чилонзорнинг 7-маҳалласи», «26-маҳалласи» дейилади. Русча байналмилал сўзларнинг ҳаммасини ўзбекчалаштириш шарт эмас. Масалан, «микрорайон» сўзи ишлатилаверса бўлади. Чунки географлар, иқтисодчилар «туман» сўзи бўлгани ҳолда «иқтисодий район» терминини ишлатмаса бўлмас экан деган қарорга келдилар. Шунингдек, қишлоқ хўжалиги мутахассислари «районлаштирилган экин нави» терминини сақлаб қолдилар.

Юқорида айтилганларга хулоса ясаб шуни яна таъкидламоқчимизки, «маслаҳатли тўй тарқамас», Тошкентимизнинг биринчи каттагина ўзбекча харитасининг дунёга келиши ҳаммамиз учун чинакам, бекаму-кўст тўй бўлсин.

Суюн ҚОРАЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси тилшунослик институтининг катта илмий ходими, профессор.

Шеърий лаҳзалар

ШУКРОНА

Мустақиллик офтоби боқди кулиб,
Осмонимиз қўшиқларга кетди тўлиб,
Тонг саҳарда қуёш бизга салом берар,
Нурлар сочиб, алвон-алвон, кулиб-кулиб.
Шундайин гул тонгларнинг қил шукронасин.
Ўзбек элим, бўлди яна шонинг улуғ,
Ғам-аламдан ариб, мангу бўлдинг фориғ,
Аждодларнинг орзулари ушалмоқда,
Она юртим, авлодингга юзинг ёруғ,
Бўй кўрсатган онгларнинг қил шукронасин.
Яхши ишлар, донолар дер, аста бўлур,
Омборингга эрта лиқ-лиқ дон-дун тўлур,
Бу ўлкада тўй тўхтамас, тўйлар бўлсин
Қон-қардошлик, биродарлик абад бўлур.
Бизга ҳамдам дилларнинг қил шукронасин.
Ватан, яна улуғ бўлсин камолларинг,
Эркаласин Истиқлолнинг шамоллари
Олам узра сен танилдинг юлдуздайин,
Юлдуздайин ёнсин мудом жамолларинг,
Меҳнатсевар қўлларнинг қил шукронасин.
Юртбошимиз келажакка элтар дадил,
Ҳар бир сўзин ҳар қадамда дастуринг бил.
Фаровонлик, тўкинликка юз бурамиз,
Истиқболнинг йўли бизлар танлаган йўл,
Ёруғ доим йўлларнинг қил шукронасин.

Абдували ҒУЛОММАҲМУДОВ,
Ўзбекистон халқ депутати, Халқаро муҳандислик академиясининг академиги, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ихтирочи.

ВАТАН

Яшнасин мисли чаман, мангуга бор бўлсин Ватан,
Кўрмаган мозий замон бахтига ёр бўлсин Ватан.
Бахтиёрлар даврасини кенг олинг дўстлар, вале
Шум ниятли бандаларга тангу тор бўлсин Ватан.
Ким она-тупроғини тарк айламоқ истарки, ул—
Тентираб ўлсин гадодек — нонга зор бўлсин, Ватан.
Тортмасин уфқнинг шафақ, тиғ тутмасин қўллар яна.
Мен фақат бағрингда булбул, ўзга юрт тупроғида
Бермагай илҳом менга хоҳ юз баҳор бўлсин, Ватан.

ДЎСТЛАРГА

Қуш бўлиб учсам самода, қўшқанот — дўстлар менга.
Беғубор ҳам бағри чексиз коинот — дўстлар менга.
Зим-зиё эргайки дўстсиз, ёруғ олам бағри ҳам,
Тунда ҳам боққай қуёш, боққанда шод дўстлар менга.
Ғам-ла ўртанган юракни, пурвиқор тоғдек қилур
Кўрсатиб юз ҳурмату, минг илтифот дўстлар менга.
Доимо шодлик ва бахтга ҳамнафас бўл деб улар,
Заррача дард-ғамни ҳам кўргай зиёд дўстлар менга,
Мен — Зиёбек барҳаётман, бир умр сизлар билан,
Йўқ, керакмас ҳеч қачон сизсиз ҳаёт дўстлар менга.

Зиёвуддин ҚУЗИЕВ.

«Малика» акциядорлар жамияти трикотаж буюмлари ишлаб чиқариш бирлашмасининг ишчи-хизматчилари фақат яхши ишлабгина қолмай, бир-бирлари билан дилдан суҳбатлашиб, қилинажак юмушлари борасида ҳам чақ-чақлашиб туришади. Бундан ташқари ютуқ ва камчиликлар, маҳсулотларнинг сифати ҳақида ҳам ўзаро фикр алмашадилар.

СУРАТДА: тикув цехининг ишчиларидан Сурайё Акбарова ва Дилором Эрметовалар яхши орзулар ҳақида суҳбатлашмоқдалар.

Ҳунари гўзаллар

ОЛҚИШ ОЛАЁТГАН САНДИҚДЎЗ

У—сандиқдўз. Авлод-аждодлари шу ҳунар орқасидан юз йиллар мобайнида ҳалол нон еб келишган. Ўрта ёшлардаги Уста Ориф ҳам шу касбда ишлаяпти. Меҳнатда чиниққан, ғайрати жўшқин, ростгўй. Шу боис Абдулҳай Тожиев маҳалласи аҳли унинг номини ҳурмат билан тилга олади.

Иккимиз «Дилкаш» кўчаси бўйлаб трамвайда Эски шаҳар томон боряпмиз. «Лангар» маҳалласига яқинлашганимизда Уста Ориф: «Кўраяпсизми, шаҳримиз қиёфаси ўзгараётганини?— деб қолди. Оврўпоча ва Шарқона бинолар бир-бирига уйғунлашиб, қад кўтараётгани яхши. Катта бунёдкорлик ишлари қилинаяпти. Булар ҳаммаси истиқлол шарофатидан».

Уста Ориф инсофли ва сабр-қаноатли, буюртмачиларни сира ранжитмайди. «Ҳисобли дўст ажралмас» деганларидек, сандиқ ясаш учун кетган харажатларни ҳисоб-чўт қилиб, ҳақини «розимисиз» деб, сўнг олади. Мабодо пули бўлмаса «Топганда берарсиз, гап пулда эмас» деб, насияга ҳам бериб юбораверади.

— Ишонч бўлса — дейди уста, — иймон кетмайди. Алдаш энг оғир гуноҳ.

Ҳозирги пайтда ёғоч танқис. Шунинг учун сандиқ-қути қиммат. Кўпчилик янгисини олишга қурби етмай, эски сандиқ-қутиларини таъмирлашга келтираётганини Уста Ориф яхши тушунади. Шундайку-я, қадимги сандиқ-қутилар билан ҳозиргисининг фарқи катта. Ўз ўрнига қўйиб қайта тиклаш устани анча қийнайди. Аммо уста Ориф сандиқ ясаш сир-асрорларини пухта билади. Ҳеч қийналмай кўнгилдагидек созлаб беради.

— Маҳалламизда яшайдиган бир онахон келинлик пайтидаги қутисини тузаттириб, неварасига тўёна қилмоқчи эканлигини айтди, — деди у. — Бир аср илгари чинордан ясалган қутиларини таъмирлаб берсам, севинганларидан пул узатиб: «Жон болам, рози бўл шунга» дедилар. Олмадим, «Қани бир дуо қилинг, онажон, сизга ўхшаб узоқ умр кўриб юрай» дедим...

Сандиқ, қутиларни ясаш, созлашнинг ўзига хос машаққатли томонлари бор. Бу касб устадан чинакам маҳорат, илм, чидам ва сабот талаб этади. Бундай фазилатлар Уста Орифда мужассам бўлгани туфайли кўпчиликнинг олқишини олиб келаяпти.

Маҳмуд АҲМЕДОВ.

Одобнома

Қизлар одоби... Хонадонларимиз нурафшон, аёлларимиз оқила ва доно бўлишлари учун қизларимизни болалигидан баркамол қилиб тарбияламоғимиз зарур. Бунинг учун нималарга эътиборни қаратиш лозим? Бугунги саҳифамизда энг ноёб фазилатлардан бири —қизлар одоби ҳақида фикр юритишга қарор қилдик.

** Маънавий мероcимиздан*

ТОТУВЛИК САБОҚЛАРИ

● XIX аср охири ва XX аср бошларида яшаб ўтган Фахр-ул Банот Сибғатуллоҳ қизи олима, фозилаю муаллима эди. Унинг «Оила сабоқлари» рисоласи қизлар мактаби учун дарслик бўлиб, 87 сабоқ-дарсдан иборат. Бунда ёш хотинқизларнинг тарбия, ахлоқ, одоб масалари, уй-рўзғор ишларию бола тарбияси хусусида лозим билимга эга бўлишлари ёритилади. Қуйида биз ушбу рисоланинг етмишинчи—«Қўшниларни зиёрат қилмак ва сайрлар» сабоғини келтирдик.

Хоним қизлар қўшничиликка яроқли, иффатли ва тарбияли хонимларни орасига боруб ҳолларини сўрайдилар. Катта ёшлиларнинг қўлларини ўпиб, хайри дуоларини оладилар. Бир одамнинг хулқу одатларининг даражаси кўпроқ бирга юриб, кўришиб турган дўстларининг одату сифатларига қараб билинур. Ушбу дунёда яхшилар ила дўсту йўлдош бўлувдан ҳеч ким зарар кўргани йўқдир. Аммо ёмон хулқли ва ярамас қўшнилар ила юрилса, охирида бир зарар кўрилмай қолмас.

Хонимлар энг аввал ўзларига бирга юриш учун яхши қўшни танламоқ керак. Шубҳасиз яхши дўстлар вафосиз қариндошлардан аллақанча ҳисса ортиқдир. Йўлдошлар ҳар вақтда номусу иффат эгаси, ақлли, тарбияли, меҳнаткаш, кўркам хулқ эгаси, ўзини ва сўзини билувчи ва халқ олдида ёмон фикр қолдирмаган, ёмон исм қозонмаган бўлмоқлари лозим. Буни қандай қилиб била олурмиз? Ҳар кимнинг ким эканини текширув, сўрашув, синов, эшитилган сўзлар, хусусан, ишончли ерлардан тарқалган хабарлар жуда аъло билдирадилар. Фалончи фақирдир, дўстликка лойиқ эмас. Мана буниси бойдир, ҳурмат қилишга лойиқдир, десангиз зўр ҳақсизлик қилган бўлурсиз. Чунки фазилат бойликда эмас, кўркам хулқлардаю виждон поклигидадир. Фақирлик ва муҳтожлик фазилатни тугатмаганидек, бойлик ҳам ҳеч вақт фазилатларни ярата олмас.

Қўшниларга қандай вақтда чиқиш керак? Хонимлар, ҳар ишнинг яхшиси ўртача бўлганидир. Ҳар куни эрталабки чойдан бошлаб кечгача қўшнидан-қўшнига юришга ўрганган хотунлар кўча супургиси деб аталмоққа мувофиқдирлар. Бир қизнинг ёки бир хотуннинг эрта билан ва куннинг маълум вақтларида уй учун ҳам лозим бўлган ишлари бордур. Эшикдан-эшикка юришга ўрганганларнинг ишлари яхши қилинмаганидек, ота-онасининг ва қариндошларининг, ҳатто дўстларининг ҳам назаридан тушадир.

Бундай юрув уйда тинчсизлик, тотувсизлик келиб чиқиб, оиланинг роҳату саодатини бузадир. Куёвга тегмаган қизлар учун бу юришлар жуда сийрак ва онасининг ёки катталардан бирининг рухсати илагина бўлмоғи керак. Шундай бўлгач, бир хоним дайдиб юрувчи бўлмай уй ичидаги ўзига топширилган ишларини қилиб, хизматчилари бўлса уларни ҳам билиб ишлатиб, уй ишларининг янада яхшироқ қилинишига тиришуви лозимдир.

Кир ювувчи кир ювган вақтда уйини остин-устун қилган ҳолда кўчага чиқмоқ, эҳтимол борган ерида одамларни ишидан қолдирмак, уй ишларини бутунлай хизматчилар қўлига топширмак яхши эмасдир. Хонимнинг ортиқ дайдиб юрувидан тузуклиги йўқолган, эр ила хотун орасидаги муҳаббат совиган, шу сабабли ажралишув фалокатига учраган оилалар жуда кўпдир.

Мурод РАҲИМОВ тайёрлади.

ДОНОЛАР ДЕЙДИЛАРКИ...

● Қиз боланинг жамики бойлиги—унинг номуси, бу бойлик ҳар қандай меросдан ҳам қимматлидир.

В. ШЕКСПИР.

● Хотин-қизларнинг ахлоқ масаласидаги қатъийликлари— бамисоли упа-элик, бу билан улар ўз ҳуснларига оро берадилар.

Ф. ЛАРОШФУКО.

● Табиат аёлга шундай дейди: уддасидан чиқсанг гўзал бўл, хоҳласанг оқила бўл, аммо идрокли бўлмоғинг шарт.

П. БОМАРШЕ.

● Қаерда аёллар, қизлар қаттиққўл, талабчан бўлсалар, ўша ерда ўсмирлар ҳақиқий эркак бўлиб етишадилар.

В. А. СУХОМЛИНСКИЙ.

● Киши қанчалик уялган сари у шу қадар эҳтиромга лойиқдир.

Б. ШОУ.

● Эсли қиз қилган ишни гўзал қиз ҳеч қачон қилолмайди.

П. А. ПАВЛЕНКО.

● Хотин-қизларда гўзал бўлмоқ учун биргина имконият мавжуд, лекин жозибадор бўлмоқнинг юз минг имконияти бор.

Ш. МОНТЕСКЬЕ.

● Кийинишда олифталик қилмасдан нафис бўлишга ҳаракат қилинг: одоб —кўркамлик, исрофгарчилик эса— олифталик белгисидир.

СУҚРОТ.

Бир оилада кечки овқатдан кейин одамгарчилик тўғрисидаги суҳбатнинг гувоҳи бўлдим. 16 ёшли Салима катталарнинг фикрига қаршилик билдириб, ўз сўзини қаттиқ туриб маъқуллай бошлади. Онаси қизи ҳали ўз сўзини тугатмасданоқ: «Катталарнинг ишига аралашма, сен ҳали ёшсан», деб уни уйдан чиқариб юборди. Ўйламасдан сўзлаган она шу ерда қизини бошқаларнинг олдида уятга қолдирди, шунингдек ўзини ҳам ўзгалар олдида обрўсизлантирганини билмай қолди.

** Муаллим мулоҳазалари*

ОНА ИБРАТИ

Ушбу воқеадан хулоса қилиб, айтмоқчи бўлган фикрим шуки, қиз бола томонидан одобсизлик содир бўлганда айрим ота-оналар ўз қизларини тартибга чақираман, деб хато қилиб қўйишади. Ваҳоланки, ҳар қандай фарзанд ҳам онадан ноқобил бўлиб туғилмаслиги, бунда ота-онанинг тарбияси, қолаверса, фарзандга ўзининг қандай фазилатлари билан намуна бўлиши асосий ўринда эканлиги барчага аён. Агар она ўз қизига қандай тарбия беришни билганида эди, юқоридаги ҳолатда у босиқлик билан фарзандининг нотўғри хатти-ҳаракатларини унга тушунтирарди, боланинг ҳам кўнгли ўксимаган бўлурди.

Қидирбой ТЎЛАБОЕВ, олий тоифали ўқитувчи.

Меҳмон—отангдан улуғ, дейишади. Шундай экан, уйингизга узоқ-яқиндан йўқлаб келган одамларни ширинсуханлик, тавозе билан кутиб олиш зарур. Уй бекаларимиз бундай вазифани маҳорат билан уддалашади. Уларга эса қизлари яқиндан ёрдам берадилар.

СУРАТДА: меҳмонларни тавозе билан кутиб олаётган қизлар одоби билан гўзал.

Шаҳримизда шундай маскан борки, унинг ёнидан ўтган кишининг ногаҳон беғубор болалик чоғлари кўз ўнгида намоён бўлади. Бинобарин Йўлдош Охунбобоев номидаги республика болалар театрига ташриф қилмаган одам камдан-кам учраса керак.

Куни кеча театр зали республикамиздаги кўзга кўринган театр арбоблари, театршунослар, танқидчилар, шу билан бирга юқори синф ўқувчилари билан лиқ тўлди. Театрнинг янги, 64-мавсуми Ҳабибулла Ҳакимовнинг «Минг бир кеча» номли спектаклининг кўриги билан бошланди.

Янги мавсум ранг-баранг томошаларга бой. Унда Анвар Обиджоннинг «Топсанг ҳай-ҳай, топмасанг вой», Тоҳир Маликнинг «Заҳарли томчилар», Ҳайитали Низомиддиновнинг «Бир ликопча кулги», Шавкат Пардаевнинг «Карра-карра» каби саҳна асарлари биринчи навбатда намойиш этилади.

** Мавсум режалари*

БОЛАЛАР СЕВИНАДИ

Театр ижодий жамоаси ҳар ойда 10—15 марта болалар боғчалари, мактаб, интернатлар, маҳаллалардаги мухлисларини ўз томошалари билан хушнуд этишмоқда. Эндиликда томошабинларни мактабдан эмас, балки бутун бир маҳалла-маҳалла билан театрга жалб этилиши ҳам кўзда тутилмоқда. Театр жамоаси болалар жамғармаси билан ҳамкорликда жойларга чиқиб томошалар уюштиришни йўлга қўйишмоқчи. Бу ерда фақатгина кичик ёшдаги болалар учун эмас, талабалар ҳамда катта ёшдаги томошабинлар учун ҳам спектакллар қўйилади.

— Театримиз қошида болалар театр студиясини ташкил этмоқчимиз. Истеъдодли актёрларимиз турли мактабларга бириктириб қўйилган. Энг иқтидорли болаларни улар театр-студияга жалб этишади. Келажакда бу болаларни санъат олийгоҳига тайёрлаймиз, кейинроқ эса улар ўзимизга тайёр ижрочи бўлиб қайтадилар, — дейди театрнинг бадиий раҳбари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Олимжон Салимов биз билан суҳбатда.

Маълум бўлишича театрда Анвар Обиджон, Тоҳир Малик, Тўра Мирзо каби таниқли адиблар билан мустаҳкам алоқа ўрнатилган. Адабий эмакдош Шароф Бошбековнинг эса театр репертуарининг янада қизиқарли бўлишида хизмати каттадир.

Жаҳон классик драматургиясига ҳам мурожаат этиш ижодий жамоасининг эзгу орзуси.

Ҳозирда Тоғай Муроднинг «От кишнаган оқшом» асари устида катта иш олиб борилмоқда. Яна қўғирчоқли томошалар, қувноқ ниқоблардан фойдаланилган бир ярим соатлик мусиқий дастур ҳам тайёрланмоқда. Тўфон Минуллиннинг «Қишлоқ кучуги Оқбош» номли асари саҳнага қўйиш учун танлаб олинди.

Назокат УСМОНОВА.

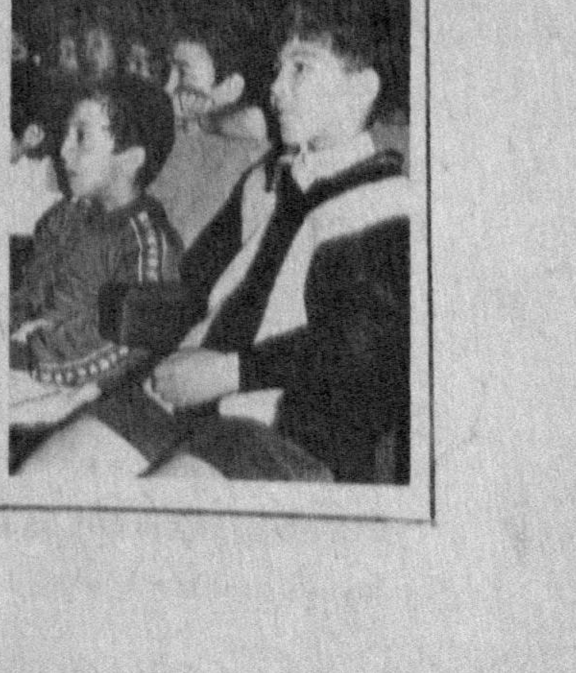

Зилола жуда эрта, тонг саҳарда туриб, ўқишга отланишга одатланган. Кийиниб, нонушта тайёрлагач,ҳовлининг тўридаги уйнинг эшигига яқинлашади.

— Ойижон (болалигидан онасини ойижон дейишга ўрганган), — дейди у овозини пастлатиб,—ойижон!

Онаси овоз бергач:

— Нонушта тайёр, келақолинглар, — дейди.

— Хўп, болам.

Бирин-кетин онаси, отаси, кейин укалари ўрнидан туриб, хонадонда яна ҳаёт бошланиб кетади. Қизи чақираётганини отаси ҳам эшитади, аммо онаси орқали мурожаат қилаётганини унинг одобига йўяди, бундан мамнун бўлади.

Бир қарашда жуда оддий кўринган бундай фазилат қиз болага жуда ярашади. Одатда кишида ана шундай хислатлар тўпланиб, бир бутун қадриятга айланиб боради.

Қизларимиз кейинги пайтда қоматларига ярашиқли кийимлар, соч турмаклари, зеб-зийнатларни нозик дид билан танлашяпти. Кўча-кўйда суҳбатлашиб бораётган ёки бирор жойда давра қуриб гаплашиб турган қизларнинг ҳусн-малоҳати-ю, гўзаллигини кўриб кўзингиз қувнайди. Тенгги йўқ, баркамол авлодларимиз воясига етаётганидан фахрланиб қўясан киши.

Маълумки, қиз боланинг зийнати энг аввало унинг ажойиб инсоний фазилатларидадир. Шарқона удумларимиз, авлодларимиздан бизга мерос бўлиб қолган манбалар, муқаддас Ҳадисларда ҳам қиз боланинг уйда, маҳаллада ва кўча-кўйда тутган ўрнига алоҳида эътибор берилади.

Мабодо, пойтахтимизнинг Бешқайрағоч, Кўкча даҳаларидаги маҳаллаларга йўлингиз тушиб қолса,

** Бирни кўриб фикр қил...*

СУЛУВ ЗИЙНАТ

рўпарангиздан келаётган қизлар тавозе билан салом беришади, аввал сизни ўтказиб юбориб, кейин йўлни кесиб ўтадилар. Улардаги одобни кўриб: «Сени тарбиялаётган ота-онангга раҳмат», дейсиз.

Қиз боланинг одоби унинг саранжом-саришталиги, озодалиги, уй юмушларини бекаму-кўст бажариши билан ҳам баҳоланади. Очиғини айтадиган бўлсак, шундай қизларимиз ҳам борки, бўйига етган, эрта-индин ўзга бир хонадонга келин бўлиб тушишади. Бироқ, оддий уй юмушларини ҳам кўнгилдагидек бажара олмайдилар. Қўшни маҳаллада яшайдиган Сарвинисо деган жуда оқила онахонни биламан. Уларнинг хонадонида 10 дан ортиқ қиз неваралари бор. Кўпинча уларни атрофларига тўплаб олиб, насиҳат қилаётганларининг устидан чиқиб қоламан.

— Болаларим, эрталаб қуёш бош кўтармай туришга, дарҳол кўча эшикни очишга одатланинглар, — дейди онахон. — Шундай қилинса хонадон фариштали бўлади. Ҳовлини супуришдан олдин озгина сув сепиб юборинг. Уйни супураётганда эса супургини ҳўллаб юборсангиз чанг кўтарилмайди. Уйдаги жиҳозларни аввал ҳўл, кейин эса қуруқ латтада артинглар. Эрталаб нонуштага ўтиришдан олдин доимо уйни кўтариб, супуриб, хонани шамоллатишни унутманг. Пиёлани сув билан ювинг, асло чой билан чайманглар. Идиш-товоқларни овқат еб бўлингандан сўнг, эрталабга қолдирмай, дарҳол ювиб олиш зарур. Буларнинг ҳаммаси қиз боланинг вазифасига киради. Уларни бекаму-кўст ўрганиб олса, бирор хонадонга келин бўлиб тушганида асло қийналмайди. Обрўси, қадр-қиммати ошиб бораверади...

Бувижонларимиз, ҳаётнинг аччиқ-чучугини татиб кўрган кексаларимизнинг бундай панд-насиҳатлари қизларимиз учун дастуруламал бўлмоғи лозим.

Саъдулла ШОДИЕВ.

** 1994 —Оила йили*

САРИШТАЛИ УЙ

Муюлишда қўлида тўрва кўтариб олган қўшнисини кўрган Машкура унга салом берди-ю, қўлидаги юкини бориб олди.

— Барака топ, оппоқ қизим. Умринг зиёда бўлсин, — деди отахон дуо қилиб.

Уйга киргач хотинига:

— Саидаҳмаднинг қизлари бири-биридан ақлли бўлишганда. Қачон рўпара келишса салом беришни қанда қилишмайди. Эрталаб бозорга кетаётганимда уй олдини Феруза супуриб юрувди. Машкура барака топкур, узоқдан чопиб келиб юкимни олди, — деди.

— Ҳа, нимасини айтасиз, — унинг гапини маъқуллади умр йўлдоши, — ёш бўлишса ҳам Манзуранинг қўлидан хизматини олишди. Бири биридан меҳнаткаш қизлар. Тикиш-чатиш, уй тутиш, пазандаликларини қўяверинг. Келин бўлиб тушган хонадонда ҳам барча юмушларни дўндиришади...

Ҳозирги кунда пойтахтимизнинг Қумлоқ маҳалласида яшовчи Саидаҳмад Ризаевлар оиласида камол топган Машкура, Маҳфуза, Дилфуза, Феруза ва Ўғилойлар уйли-жойли бўлиб кетишган. Беш қизни ақлли-ҳушли қилиб воyга етказган пиру бадавлат Манзура ая ва Саидаҳмад оталарни барча ҳурмат билан тилга олади.

— Беш қиз, бир ўғлимиз бор, — дейди Манзура ая. — Уларни уйли-жойли қилдик. Қизларимнинг бари бир дунё. Уларга одоб-ахлоқ, инсоний хислатларни сингдирган эканмиз, ҳаётлари, фарзандлари тарбиясида жуда қўл келаяпти.

— Бизларнинг шу даражага етишишимизда раҳматли бувимнинг ҳиссалари катта. Онамиз ишга кетганларида у киши кўп нарсаларни ўргатдилар, — дейди кенжа қиз Ўғилой. — Бувим қаттиққўл, аммо меҳрибон эдилар. Улар қилган айбимизга қараб уришардилар. Юмушларни ҳам бўлиб берардилар.

— Бир куни идиш-товоқларни йиғиб ювиш Дилфузахоннинг чекига тушди, — дейди Манзура ая, — онам текшириб кўриб, Дилфуза вазифасини бажармаганини кўрдилар. Унга қўшиб барча қизларни койидилар. Мен аралашган эдим:

— Сен аралашма. Бу аҳволда уларни ишёқмас қилиб қўясан. Эрта-индин бировнинг хонадонига келин бўлиб тушишади. Ўшанда қийналмасин, тарбиялаган ота-онасига раҳмат келтирсин деймандa. — дедилар.

Ҳозирги кунда бу хонадондаги набиралар ҳам оила шажарасидан мерос бўлиб келаётган энг яхши хислатларнинг эгаси бўлиб воyга етмоқдалар.

Дилдора ОРИПОВА.

Азалдан қадрланиб келаётган ажойиб удумларимиз борки, улар туфайли хонадонларимиздан қут-барака, файз аримайди. Айниқса тонг саҳарлаб уйларининг олдидан ўтсангиз, келинчаклару қизларнинг атрофни супуриб-сидириб тозалашаётганини кўриб, кўзингиз қувнайди, дилингиз яйрайди. Меҳнаткаш, озода, уй юмушларини тўла-тўкис бажарувчи қизларимиз бор экан, ҳовлилар ва уйга кираверишда доимо саранжом-саришта бўлаверади.

СУРАТДА: пойтахтимиздаги турар жой даҳаларидан бирдаги кўп қаватли уйда эрталабдан иш қизғин.

Козим Ўлмасов олган сурат.

ДИЛБАНДЛАРИМДАН ЎРГИЛАЙ

Ота-она ҳеч қачон ўз фарзандига ёмонликни раво кўрмайди. Қўлидан келганча унинг жамиятимизнинг баркамол кишиси бўлишига ҳаракат қилади. Шу боис уларга тўғри тарбия бериш жуда муҳимдир. Қизчангиз севимли қўғирчоғи учун кўйлакча тикаётган ёки қўлига қалам олиб, бирон нарсанинг суратини чизаётганини бир кузатинг-а. Эҳтимол у келажакда моҳир тикувчи ёки таниқли шоира бўлиб етишар.

Мен фарзандларимга йўл-йўриқ кўрсатишда доимо уларнинг ҳар томонлама етук, ахлоқ-одобли бўлишларига эътибор бераман. Шу боис ҳам дилбандларим тенгдошларига ўрнак бўладиган даражада вояга етишяпти.

Инсоннинг бошига ҳар хил кунлар: қувонч ҳам, ғам-ғусса ҳам келар экан. Шундай дамларда сенинг биринчи ҳамдардинг, меҳрибонинг ёстиқдошинг ҳамда фарзандларинг бўлади. Минг марта шукрки, менинг ширин-шакар, одобли фарзандларим бор. Касалхонада ётганимда болаларимни соғиндим. Ҳаммалари барака топишсин, келиб кўришди, атрофимда парвона бўлишди. Айниқса, Шаҳноза қизим қўлига қалам олиб, юрагидаги соғинчларини дафтарга туширибди. Шу қизим жуда дилкаш, меҳрибон, теварак-атрофида рўй бераётган воқеаларга таъсирчан.

Сизни қўмсайман,
келинг онажон,
Чеҳрангизда порлар
қуёш нурлари.
Бир этак гул тутай,
олинг онажон,
Сиз туфайли бу олам
шодликлари...

Шеърни ўқидиму, шундай оқила, доно қизим борлигидан фахрланиб, кўзларимга ёш келди. Ҳаётимизнинг давомчилари бўлган фарзандларимиз ахлоқ-одобли, инсоний фазилатлар мужассам бўлиб, камол топишаётган экан, бунга шукроналар қилиб, яшашимиз керак.

Насиба АБДУЛЛАЕВА, Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтининг ходими.

«Она қизим, сени ўша тўйда кўрганимдан бери кўп ўйладим. Кийинишинг, қадди-қоматинг, рости жуда ҳам ёқди. Айниқса, диди ажойиб экан, деб ўйлаганларим... Лекин... Ҳамма гап ана шу лекинда.

Одоб, идрок бўйга қараб берилмас экан-да, қизим. Ўша тўйда сени кўриб, келин қиламан, деб ният қилганлар қанча бўлган экан? Барчасининг умидлари чиппакка чиқиб, ишонч косалари чил-чил синмадимикин?

Тўғри, тўйда ҳар хил гап бўлади. Биров ундоқ дейди, биров бундоқ дейди. Лекин қиз бола ҳамма жойда қиз бола. Унинг ҳар бир қадам босишидан маданиятли, обрў-эътиборли хонадоннинг қизи эканлиги, ибоси сезилиб туриши керак.

Онангни жуда ҳам яхши биламан. Етти фарзандни туғиб, етдим деганда йиқилганлар қабилидан. Яъни, сендан олдинги фарзандларини тупроққа топширган. Балки шунинг учундир сенинг номингни Умида деб қўйгани?! Балки шунинг учундир сенинг оғзингдан чиққан барча талабларни бажарганди?!

Ҳамма гап ёнимда ўтирган онахоннинг илтимосидан бошланди. Ўшанда у сенга иш буюриб нима қиларди?

— Қизим, агар малол келмаса, менга бир пиёла сув узатиб юборгин, — деди у. Сен бўлсанг унга беписанд боқиб:

— Чой ичаверинг, холажон, совуқ сув ичсангиз шамоллаб қоласиз. Амаким дўхтир қидириб юрмасинлар, — дея жавоб қайтардинг. Гапга мен аралашдим:

— Олиб берақол, она қизим.

СЎЗЛАРИМ МАЛОЛ КЕЛМАСИН

— Аввал туғиб қўйинглар, кейин иш буюринглар, — дединг бурнингни жийириб.

Иккита ёши бир ерга борган неварали, чеварали кампир бошқаларнинг олдида тупроқ билан тенг бўлдик.

Майли, сув олиб келмасанг ҳам майлига эди, лоақал, шу ерда ўз одобингни, тарбиянгни намоён этсанг бўлмасмиди? Ахир сенинг одоблилигинг, ширинсўзлигинг хонадонингга қанчалар раҳмат олиб келарди-ку. Сендан сув сўраган кампир ота-онанг ҳақида нима деб ўйлади экан?

Бу ҳам майли. Қиз базми бошлангандан кейин йигитларга кўрсатган ҳангомангни кўриб, ёқамни ушладим. Бизнинг давримизда аввало қиз базмида йигитлар иштирок этмас эди. Ҳа, энди замонасозлик экан... Қиз базми менинг назаримда энг аввало қизларимизнинг шарму ҳаёсини, одоб-ахлоқини намойиш қиладиган йиғилиш деб ўйлайман. Лекин ўша куни аксинча бўлди. Сен ўйинга тортган йигит хижолат бўлиб;

— Ишонинг, рақсга тушишни билмайман, — деб узр сўраганида:

— Шуям йигит бўлибди-ю! Наҳотки, бир марта бўлса ҳам қўл кўтаришни билмайсиз. Хотинингизнинг тоза шўри бўларкансизда, — деб изза қилдинг.

— Хуллас, шунақа гаплар, она қизим. Сенинг ота-онангни билганим учун, оиланг эътиборли, нуфузли оила бўлгани учун жоним ачиб, ушбу мактубни ёздим. Ўқиб кўр, агар фикрларим сенга заррача малол келадиган бўлса унда мени кечир. Мабодо, ўйлаб қолсанг, мен мақсадимга етган бўламан.

Набирам Толиб МИРЗО ўғлига шу сўзларни ёздирдим, деб: КОМИЛА бувинг».

МАСЛАҲАТЛАРИМИЗ

● Қиз боланинг одоби энг аввало унинг ота-онаси, ён-атрофидагиларга бўлган ҳурмат-эътибори ва ширинсуханлиги билан ўлчанади.

● Сиз билан суҳбатлашган одам одатда Сиз билан, Сизнинг ишингиз билан қизиқмасдан, балки ўзининг хоҳишлари ва муаммолари билан қизиқиши мумкин. Шу боис сабрли тингловчи бўлинг.

● Одамларнинг обрўсини жойига қўйиб муомала қилинг, шунда улар Сиз кўрсатган обрўга яраша иш қилишади.

● Сўрашган ёки танишган вақтда аёллар эркакларга биринчи бўлиб қўл узатади. Қиз ёки жувон улуғ ёшдаги эркакнинг қўл узатишини кутади.

● Катта ёшдаги аёлларнинг ёш қизларга ўхшамоқчи бўлиб ўзини гўлликка солиши ва содда тутишга уриниши қанчалик кулгили бўлса, ёш қизларнинг катта ёшдаги аёлларга бошдан оёқ ўхшашга уриниши ҳам шунчалик кулгилидир. Соддалик — ёшларга хос тажрибасизлик билан ростгўйлик натижасидир.

Шавкат САЪДИЕВ.

** Фахрийлар—фахримиз*

ҲАВАС ҚИЛСА АРЗИГУЛИК

81 баҳорни қаршилаган бўлсада ҳали йигитлардек ғайрат-шижоатли уруш ва ички ишлар хизмати фахрийси Николай Борисович Хабаров ҳозирги кунда Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармаси меҳнат ва уруш фахрийлари кенгашининг раиси сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда.

Унинг босиб ўтган ҳаёт йўли, айниқса ички ишлар соҳасидаги 40 йиллик ҳалол хизмати ёш милиция ходимлари учун ҳавас қилса арзигулик бўлиб, уларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда, эл-юртга содиқ бўлишда мисоли бир катта мактаб вазифасини ўтайди, десак янглишмаймиз.

Николай Хабаров иш фаолиятини 1931 йилда Давлат сиёсий бошқармасида ҳайдовчилик касбидан бошлади. Касбини ниҳоятда севган Коля ўзининг биринчи кичик сержант унвонини шу ерда олиш билан бирга ўта ашаддий жиноий гуруҳларни қўлга олиш тадбирларида бевосита қатнаша бошлади. Николай бу ерда том маънода чиниқиб, хизматдошлари орасида катта обрў қозонди.

1935 йили Николай Борисович ўзининг илтимосига кўра 50-Каспий орти чегара қўшинига хизматни давом эттириш учун юборилди. Немис-фашист қўшинлари хиёнаткорона уруш бошлагач Николай Каспий орти қўшинлари сафида фашистларга қарши жанг қилди. Кўрсатган жасоратлари учун жанговар Қизил Байроқ, Қизил Юлдуз ҳамда бошқа жанговар орден ва медаллар билан тақдирланди.

Ғалабадан сўнг у яна ўзининг туғилиб ўсган жойи — Тошкент шаҳрига қайтиб келди. 1951 йили ўз аризасига биноан Республика Давлат автомобиль назорати хизматига нозир лавозимига ишга тайинланди. Шу йилдан бошлаб Николай Хабаровнинг милициядаги иш фаолияти бошланди.

Николай Борисович кичик милиция лейтенантидан то милиция подполковнигигача, нозир лавозимидан Тошкент шаҳар Давлат автомобиль назорати бошқармаси бошлиғи ўринбосаригача бўлган фахрли йўлни босиб ўтди. Ҳозирда у Ички ишлар ходимларининг отахони, фахрийси.

Николай Хабаров бошидан ўтказганларини эслар экан, босиб ўтган ва ўтаётган умри зое кетмаганидан, Республикамизнинг равнақи учун ўз улушини қўшганидан бениҳоя хурсанд. Булар ҳақида у тез-тез шаҳар Ички ишлар бошқарма ва бўлимларида, ўқув масканларида тўлқинланиб гапириб беради, Ватанни, жонажон Тошкентимизни севишга ва ардоқлашга чақиради.

Ҳозирги кунда Н. Хабаров Андрей Каспаров, Виталий Дучанов, Голиков ва Шабанов каби давлат автомобиль назорати хизматининг фахрий ва тажрибали ходимлари билан бирга ишламоқда. Биз эл ардоғидаги бундай кишилар билан доимо фахрланамиз.

Икромжон РАҲИМОВ,
Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармаси матбуот хизмати ходими.

** Футбол*

ЧАРМ ТЎП БИЛАН... ҚИЗЛАР

Жаҳонда 200 га яқин расмий мусобақалар ўтказиладиган спорт турлари бор. Миллийларини ҳисобга олганда эса уларнинг турлари ҳойнаҳой 1000 дан ошса ажаб эмас. Бироқ уларнинг ичида энг жозибали ва мафтункори, бутун курраи заминни «забт» этган ва ишқибозлар ўртасида спорт шоҳи деб ном олган футбол алоҳида ўрин тутади.

Бироқ бугун бизни қувонтираётган гап шундаки, футбол латофат ва жозиба эгалари бўлмиш нозиккад аёлларимиз кўнглини ҳам мафтун этди. Ўн йиллардан ошдики, жаҳоннинг кўпгина мамлакатларида аёллар футболи тўп қўйиб палак ёзди. Жумладан, Ҳиндистонда бундан 15 йил аввал аёллар футболига асос солинган бўлиб, ички чемпионат ўтказиб келинади.

Албатта, Ўзбекистонда истиқлолдан сўнг жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришга жуда катта аҳамият берилаётгани ҳам қувончлидир. Кунн кеча яна бир янги хушхабарнинг шоҳиди бўлдик. Футбол бўйича Ўзбекистон аёллар терма жамоаси Ҳиндистондаги нуфузли халқаро турнирда муваффақият билан қатнашди. Қизиғи шундаки, Ўзбекистонда аёллар терма жамоаси мавжудлиги ҳақида ишқибозлар у ёқда турсин, ҳатто спорт соҳасида қалам тебратадиган биз журналистлар ҳам хабардор эмасдик.

Шу сабабдан Ўзбекистон аёллар футбол терма жамоасининг бошлиғи ва мураббийси, шу билан бирга «Политотдел» командасининг ҳам ўйинчиларни танловчи устози Мирубайдулла ака Миржалилов билан суҳбатимиз Ҳиндистондаги мазкур турнир, қолаверса Ўзбекистондаги аёллар ўртасидаги футболнинг бугунги ҳолати ва истиқболлари хусусида бўлди.

— Аввалambor Ҳиндистондаги биз қатнашган «Жала Лита олтин Кубоги» мусобақалари хусусида, — дейди Мирубайдулла ака.— Тамминан штатининг Мадрас шаҳрида ҳар йили ушбу ҳудуднинг биринчи вазири Жала Лита шарафига халқаро мусобақалар ўтказилиб, унда жуфт йиллари аёллар, тоқ йиллари эса эркаклар жамоалари куч синашаркан. Кўп қатори бизга ҳам аёллар мусобақасида қатнашиш ҳақида таклифнома юборишганида узоқ ўйланиб ўтирмадик. Республикамизда аёллар ўртасида футбол оммалашмагани сабабли Бухородаги чим устидаги хоккей бўйича кучли жамоа ҳисобланмиш «Ситора»ни бўлғуси командамизга асос, таянч қилиб олдик.

Ҳиндистонга жўнашдан олдин дастлаб 16 августда тўпландик. 10 кун давомида Қибрайдаги спорт базасида ўқув-машғулот йиғини ўтказдик. Унинг натижаларига кўра 22 номзоддан 16 та энг кучлисини танлаб олдик. Ҳиндистонда бизни жуда яхши кутиб олишди, зарур барча шарт-шароитларни яратиб беришди.

Турнир ФИФА томонидан тасдиқланган расмий мусобақа ҳисобланиб, унда Гана, Россия, Ҳиндистон, Чили, Венгрия, Ўзбекистон, Янги Зеландия, Болгария жамоалари икки гуруҳга бўлинган ҳолда қатнашди. Бизнинг «Б» гуруҳда чекимизга Ҳиндистон, Венгрия ва Чили жамоалари тушди. Дастлабки ўйинни ҳиндистонлик қизлар билан ўтказдик ва уларни 2:0 ҳисобида енгдик. Иккинчи беллашув эса энг кучлилардан ҳисобланмиш венгриялик чарм тўп усталари билан бўлди. Кескин ва муросасиз баҳс рақибларимиз фойдасига 1:0 ҳисобида ҳал бўлди. Қизларимиз учинчи ўйинда чилилик футболчиларга имкониятни бой беришди.

Хуллас гуруҳий беллашувлар натижасига кўра 5—8-ўринлар учун курашадиган бўлдик. Дастлаб Янги зеландияликлар устидан 3:1 ҳисобида зафар қучдик. Хоккейчи қизларимиз Осиё ўйинларида қатнашишлари лозим бўлганлиги сабабли Болгария билан охирги ўйинни ўтказа олмадик ва мусобақалар тугашидан уч кун олдин юртимизга қайтиб келдик.

— Ҳиндистонда аёллар футболига қизиқиш кучли эканми?

— Дарҳақиқат, ҳар бир ўйинда кўп сонли футбол ишқибозлари ўйинчиларни қўллаб-қувватлаб, руҳлантириб туришди. Бу албатта Ҳиндистонда аёллар ўртасида футбол ривожлангани, унга қизиқиш катта эканлигидан дарак беради. Чунончи, Мадрасдаги Жавоҳарлаъл Неру номидаги ўйингоҳга Россия— Гана учрашувида 40 мингдан ортиқ, Ўзбекистон — Ҳиндистон ўйинида эса 25 минг томошабин йиғилди.

— Ўзбекистон терма жамоасининг таркиби, унинг тайёргарлик ҳолати ҳамда энг кучли ўйинчилари хусусида ҳам тўхталсангиз.

— Аёллар ўртасида футбол бўйича Ўзбекистон терма жамоасига «Ситора» (Бухоро) жамоасининг бош устози Ойбек Патидинов етакчилик қилмоқда. Жамоа таркибида «Ситора»дан 13 спортчи, «Метросоз» (Тошкент) аёллар бейсбол командасидан 1 киши ва хоккей бўйича олий маҳорат мактабидан 2 спортчи тўп сурмоқда Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш ўринлики, жамоамизнинг асосий ўзагини — 70 фоизини ўзбек қизлари ташкил этади. Тўғри, бир қараганда хоккейчи қизлардан жамоа тузганимиз антиқа туюлиши мумкин. Лекин улар футболга астойдил қизиқиб қолишди. Жисмоний томондан команданинг тайёргарлиги дуруст, фақат улар илгари бошқа спорт турлари билан шуғулланишгани учун техник-тактик томондан қизларимизни обдон пишитиш керак. Насиб этса, ярим йил, бир йиллардан кейин жамоамиз жаҳон миқёсидаги командалар қаторига қўшилади.

Жамоамизнинг энг кучли ўйинчиларидан дарвозабон Татьяна Рибина, ҳимоячилардан — Лиля Муталипова, София Усеинова, Лиля Ким, ярим ҳимоячилар — Гулнора Мамедова, Иноят Эм, ҳужумчилар эса Галина Поправка, Илмира Жамиловаларни таъкидлаб ўтиш мумкин. Ярим ҳимоячи Дилфуза Мирзаалиева эса команданинг сардоридир.

Жамоамиз ўзининг кейинги ўйинини 10 октябрда Қозоғистон аёллар терма командаси билан «Политотдел» жамоа хўжалигининг ўйингоҳида ўтказади. Бироқ, «Пахтакор» марказий ўйингоҳи маъмурияти бизга пешвоз чиқса беллашувни мазкур стадионга кўчириш ниятимиз бор.

— Модомики, Ўзбекистон терма жамоаси мавжуд экан, энди клублар ўртасида Республика биринчилиги ҳам ўтказилса керак?

— Саволингиз ўринли. Ҳақиқатан ҳам ноябрь — декабрь ойларида аёллар ўртасида Ўзбекистон чемпионати мусобақасини бошламоқчимиз. Режа бўйича унда тўртта жамоа қатнашишини мўлжаллаганмиз. Чунончи, Янгибозордаги чим устидаги хоккей жамоаси, Андижон, Бухоро командалари унда қатнашиш истагини билдирди. Тошкентда «Метросоз» асосида Равшан Усмонхўжаев жамоа йиғишни бошлаб юборди. «Политотдел» ҳам қўшилса чемпионатда бешта жамоа иштирок этади. Бошланишига ҳар ҳолда ёмон эмас...

Биз Мирубайдулла ака билан Ўзбекистонда мутлақо янги спорт тури бўлмиш аёллар футболининг қанот ёзиши, унинг келажаги хусусида суҳбатлашдик. Муҳими, Ҳиндистондаги халқаро турнирнинг шарофати билан дастлабки қалдирғоч сифатида Ўзбекистон терма жамоаси ташкил этилди. Қувонарли томони, жамоанинг ўзаги мустаҳкам, ўйинчиларнинг хоҳиш-истаклари кучли, энг муҳими команда ёш, ўрта ҳисобда 21—22 ёшли спортчилардан иборат. Тақдир тақозосими, бизнинг бахтимиз кулибми, аёллар футболи 1996 йилда АҚШнинг Атланта шаҳрида ўтадиган ёзги олимпиада ўйинлари дастурига киритилди. Ҳозир аёллар футболи Ўзбекистон Республикаси футбол федерацияси мутасаддиларининг диққат-эътиборида. Ўйлаймизки, 1995 йил бу борада бошланиш, янгиланиш ва муваффақиятлар йили бўлиб қолади. Чунки янаги йил аёллар ўртасида 1996 йил ўтказиладиган Олимпиада ва Осиё биринчилигининг саралаш мусобақалари бўлиб ўтади. Унда бизнинг ҳам футболчиларимиз қатнашиш ниятидалар. Биз уларга юқоридаги нуфузли халқаро мусобақаларда омад ёр бўлишини тилаб қоламиз.

Дилшод ИСРОИЛОВ.

Ривожланган мамлакатларда хавфли ўсма касаллиги асосий «қотиллар» сифатида юрак-қон томир касаллигидан кейинги ўринда туради. Халқаро агентлик экспертлари маълумотлари бўйича хавфли ўсма касалликларининг 80 фоизини ташқи муҳитнинг ифлосланиши, биринчи навбатда канцероген омиллар (ўсма касаллигини туғдирувчи) келтириб чиқармоқда, улар кимёвий, физикавий ва биологик омилларга бўлинади.

Кимёвий омиллар қаторига қазиб олиш жараёнида тупроқ, сув ва атроф-муҳитни ифлослантирувчи моддалар, саноатда, қишлоқ хўжалигида қайта ишлаш ҳамда ташиш вақтида атроф-муҳитнинг ифлосланиши ва ҳоказолар киради. Физикавий омилларга қуёш радиацияси ва ионлантирувчи нурлар, биологик омилларга эса ҳар турли вирусларни мисол келтириш мумкин. Шундай қилиб, соғлом ҳужайрани ўсма ҳужайрасига ўтишига таъсир кўрсатадиган омилларнинг мутлақ кўпчилик қисми табиатда пайдо бўлади ва унда айланиб юради. Бу жиҳатдан олганда саноат потенциали ва автотранспортнинг жадал равишда ривожланиши, қишлоқ хўжалигида кимёвий моддаларнинг кенг даражада қўлланилиши, Ўзбекистоннинг ўзига хос иқлимий-жуғрофий шароитлари, атроф-муҳитдаги канцероген моддаларнинг тарқалиши кабиларни мунтазам равишда ўрганиш, тарқалиш йўли ҳамда тартибини аниқлаб бориш тақозо қилинади.

Фаол ва кенг тарқалган канцерогенларга полициклик ва хушбўй карбонсувлар (ПХК) киради. Инсон яшаб турган муҳитга ПХК тарқалишининг асосий манбаи саноат корхоналари, газ ва электр станциялари ва автотранспортдан чиққан тутунлардир. Икки юздан ортиқ бўлган ПХК дан бир неча ўнтаси юқори даражада канцероген хусусиятга эга бўлиб, улардан бири бўлган бензипирен ПХКнинг умумий қатнашувида индикатор ҳисобланади. Одатда бензипирен молекулалари чангнинг майда заррачаларига аралашиб кетади ва кўп вақт мобайнида сақланиб туради ҳамда узоқ жойларга тарқалиб боради.

** Саломатлик ҳақида суҳбатлар*

РАК ҚАНДАЙ ПАЙДО БЎЛАДИ?

Курраи заминимиз ҳавосига ҳар куни 300 миллион тонна олтингугурт ангидриди, 250 миллион тонна азот оксиди, юз миллион тонна карбонат кислота, чанг, тутун, миллион тонналаб ҳар турли кимёвий моддалар келиб қўшилади. Транспорт ҳаракати жадал суръатда ривожланган шаҳарларда 60 фоиздан ортиқ заҳарли аралашмани автомобиллардан чиққан газлар ташкил қилиши ҳисоблаб чиқилган. Ҳавонинг газ билан ифлосланиш даражаси машина двигателининг меъёрида ишлаши, қуввати, шунингдек, фойдаланиладиган ёқилғининг қай даражада заҳарлилигига боғлиқ эканлиги аниқланди.

Бошқа кимёвий канцерогенларнинг катта бир гуруҳи орасида нитроз бирикмали моддалар ҳар хил аъзо ва тўқималарда ўсма келтириб чиқариш хусусиятига эга. Бу моддалар сув, ҳаво, бинолар, тупроқ ва ўсимликлар, овқат моддалари, шунингдек, кимё саноати маҳсулотларида учрайди. Саноатда ва кундалик турмушимизда ишлатиладиган оқар сувлар ҳамда қишлоқ хўжалигидан чиққан оқава сувлар шу моддалар билан ифлосланган. Инсон соғлиғи учун нитроз бирикмали моддаларнинг хавфли томони шундаки, улар тананинг бевосита ўзида ҳосил бўлиши мумкин. Бинобарин, ҳозирги кун нуқтаи назаридан қараганда, уларнинг бундай синтезли канцерогеннинг ташқаридан тайёр ҳолда тушишига нисбатан саломатлик учун кўпроқ хавфлидир. Бир неча ўн йиллар давомида таркибида азот тутувчи минерал ўғитлар ҳисобига қишлоқ хўжалик экинларидан юқори ҳосил олаётган Ўзбекистон учун бу муаммо катта аҳамият касб этади.

Ташқи муҳитда тарқалган кимёвий канцерогенлар қаторига қишлоқ хўжалигида зараркундаларга қарши солинадиган баъзи бир пестицидлар, шунингдек турмушимизда ҳашаротларга ишлатиладиган дорилар киради. Лаборатория шароитида пестицидларнинг 80 тури ўрганиб чиқилганда улардан 22 таси лаборатория ҳайвонлари учун канцероген модда эканлиги аниқланди. Пестицидлар билан узоқ йиллар давомида ишлаган одамларнинг хавфли ўсмаларга чалинганликлари ҳақида тиббий адабиётларда баён қилинган.

Моғор замбуруғларининг ўсишида пайдо бўладиган кимёвий моддаларнинг катта бир гуруҳи асосан озиқ-овқат моддалари ва атроф-муҳитни заҳарлайди. Улар микотоксинлар деб аталади. Бу моддалар орасида кучли канцероген хусусиятига эга бўлган афлотоксин кўпроқ аҳамиятга моликдир. Буларга ёнғоқларнинг кўп турини, ёғ, дон ва озуқа берадиган экинларни ҳам ифлослантирадиган замбуруғларни мисол қилса бўлади.

Ҳозирги вақтда шу нарса исбот қилинганки, хавфли ўсма касаллигининг келиб чиқишида муҳим сабаблардан бири чекишдир. Бу касалликдан вафот этганлар кашандаларда 10 фоиз ортиқдир, уларда ошқозон, жигар, буйрак, қовуқ раки кўпроқ учрайди. Тамаки чекишдан қоладиган асоратларнинг кўп қисми Осиёда кенг тарқалган зарарли одат — носвой отиш, бетель чайнашга тўғри келади.

Хавфли ўсма касаллиги айрим турларининг ривожланишида спиртли ичимликларни кўп ичишнинг ҳам катта таъсири бор. Спиртли ичимликлар ўз ҳолича канцероген бўлиб ҳисобланмаса ҳам қизилўнгач, оғиз бўшлиғи, ҳалқум, жигар, ошқозон ости бези ва йўғон ичакда хавфли ўсма касаллиги ривожланишига туртки беради, канцерогенларнинг танада эриб кетиши ва сўрилишига ҳамда тананинг муҳофаза қобилияти камайишига таъсир кўрсатади.

Онкологик экология соҳасидаги текширув натижалари атроф-муҳитнинг зарарланишида мавжуд анкоген хавф ёки олдиндан кўзда тутилган ифлосланишни, зарарли одатлар ва маиший омилларни ҳисобга олиб бориш имконини яратади. Шулар асосида онкологик касалликларнинг атроф-муҳит ифлосланиши билан ўзаро муносабатини ўрганиш шароити юзага келади. Ана шу муносабатларни аниқлаш ва хавфли ўсма касаллигининг хавф даражасини белгилаш, атроф-муҳит ифлосланишининг қайси туридан касалланиш қанчалик ортиб бориши тўғрисида оқилона тизим ишлаб чиқиш, хавфли ўсма касаллигининг олдини олиш ёки камайтириш бўйича пухта асосланган тадбирлар ўтказишга ёрдам беради.

Наримон МУРОДХЎЖАЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги Онкология илмий-тадқиқот институтининг директори.
Валерий ТАТАРСКИЙ,
етакчи илмий ходим.

** Ҳар тўғрида*

Швейцария. Альп тоғларининг тўйимли ўт-ўланга тўла яйловлари ҳақида кўп ва хўп ёзилган. Шунинг учун ҳам швейцариялик деҳқон-фермерлар ёз келиши билан оила аъзолари билан бирганикда ўз подаларини ана шу яйловларга ҳайдаб кетадилар.

СУРАТДА: милий либосдаги деҳқон яйлов сари йўлга тушди.

КЕЙСТОН—РАТА—ТАСС сурати.

Чехиянинг Оломоуц шаҳридаги ҳайвонот боғида туғилган маймунга Рудольф лақабини беришди. У Жанубий Америка ўрмонларида яшовчи ноёб турлардан бири ҳисобланади. У умри давомида нари борса ўртача олмахон даражасида ўсиши мумкин. Унинг оғирлиги 80 граммдир.

ЧТК—РАТА—ТАСС сурати.

ТИЖОРАТ ХАБАРЛАРИ ВА ЭЪЛОНЛАР

ТЕЛЕФОН ТАРМОҚЛАРИДАН ФОЙДАЛАНУВЧИЛАР ҲАМДА КОРХОНА, БИРЛАШМАЛАР БОШЛИҚЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

Факсимил аппаратларни корхонангизга тегишли телефон рақамларига жуфтлаб уланиши, радиотелефонларнинг ишлатилишига телефон тармоқларидан махсус рўйхатдан ўтказилгандан сўнг рухсат берилишини яна бир бор

ЭСЛАТИБ ЎТАМИЗ

Шаҳар телефон тармоғидаги қўлланилаётган қонун-қоидага асосан, ЭҲМ моделларини ахборот хизмати воситаси сифатида телефон тармоғига улаш

ТАҚИҚЛАНАДИ

Шаҳар телефон тармоқлари рухсатисиз улаб ишлатилаётган факсимил аппаратлар, ЭҲМ моделлари, радиотелефонлар аниқланган вақтдан бошлаб, огоҳлантирмай узиб қўйилади ва мижозлик шартномаси бекор қилинади.

Махсус ташкил этилган «ИСКРА» телефон-компьютер тармоғи орқали юқорида қайд этилган ишларни амалга ошириш мумкин.

Бу корхона қуйидаги манзилгоҳда жойлашган: Амир Темур кўчаси, 24-уй, телефонлар: 34-95-89, 32-36-44.

БОШҚА ХИЛДАГИ ХИЗМАТЛАРНИ радиотелефон, АОН ва бошқалар (ҚУЙИДАГИ МАНЗИЛГОҲЛАРДА ЖОЙЛАШГАН)

ТЕЛЕФОН ТАРМОҚЛАРИДА АМАЛГА ОШИРИШ МУМКИН:

— **Чилонзор телефон тармоғи** — Чилонзор даҳаси, 3-мавзе, 46-уй, телефон: 77-04-25.

— **Собир Раҳимов телефон тармоғи** — Ўразбоев кўчаси, 21-уй, телефон: 29-04-25.

— **Ҳамза телефон тармоғи** — Ҳ. Асомов кўчаси, 2-уй, телефон: 35-04-25.

Миробод телефон тармоғи — Нукус кўчаси. 87-уй, телефон: 55-04-25.

Янгиобод телефон тармоғи — Кадишев кўчаси, 17-уй, телефон: 97-04-25.

Мирзо Улуғбек телефон тармоғи — Морозова кўчаси, 45-уй, телефон: 62-04-25.

ТОШКЕНТ ШАҲАР ТЕЛЕФОН АЛОҚАСИ ВА РАДИОЛАШТИРИШ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ.

Жамғарма банки

АҲОЛИ ДИҚҚАТИГА!

ТОШКЕНТ ШАҲАР ЖАМҒАРМА БАНКИ МУАССАСАЛАРИ

аҳоли манфаатини янада ошириш мақсадида шахсий маблағларини фойдали шартлар асосида жамғариш ва узоқ муддат сақлаш, шунингдек хусусий уй-жой қуриш ёки сотиб олиш ҳуқуқини берувчи

МАХСУС УЙ-ЖОЙ ССУДА-ЖАМҒАРМА ҲИСОБ ВАРАҚАЛАРИНИ ОЧМОҚДА

МАХСУС УЙ-ЖОЙ ҲИСОБ ВАРАҚАЛАРИ ШАРТНОМА АСОСИДА КАМИДА 13 ЙИЛЛИК МУДДАТГА ОЧИЛАДИ.

Омонатчи 3 йилдан сўнг, шу муддат мобайнида махсус уй-жой ҳисоб варақасида йиғилган маблағи қолдиғига нисбатан ўн баравар миқдорида (уйнинг смета қийматидан ошмаган ҳолда) **хусусий уй-жой қуриш ёки сотиб олиш мақсадида 10 йиллик муддат билан фоизсиз кредит олиш ҳуқуқига эга.**

УШБУ УЙ-ЖОЙ ҲИСОБ ВАРАҚАСИГА ЭГА БЎЛИШНИ ИСТАСАНГИЗ ТУРАР ЖОЙИНГИЗДАГИ ТОШКЕНТ ШАҲАР ЖАМҒАРМА БАНКИ БЎЛИМЛАРИГА МУРОЖААТ ЭТИШИНГИЗ МУМКИН.

Маълумот учун телефонлар: 33-75-08, 33-78-02.

ЖАМҒАРМА БАНКИНИНГ ТОШКЕНТ ШАҲАР БОШҚАРМАСИ.

Банклар, акционерлик ҳамда инвестиция тизимлари, корхоналар ва ташкилотлар раҳбарлари диққатига!
"ШАРҚ"
нашриёт-матбаа концерни
Сизлар учун тез фурсатда, юқори сифатли
АКЦИЯЛАР, СЕРТИФИКАТЛАР ВА БОШҚА ҚИММАТБАҲО ҚОҒОЗЛАРНИ
ЮКСАК КАФОЛАТЛИ ҚИЛИБ ТАЙЁРЛАБ БЕРАДИ.
Буюртмаларни буюртмачининг қоғозига ҳамда концернинг ўз қоғозида тайёрлаш имконияти бор.
Манзилимиз: Тошкент, Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Маълумот учун телефонлар: 32-52-80, 33-84-78, 33-50-75, 32-55-31.

«ТОШМАХСУСПАРДОЗҚУРИЛИШ» ТРЕСТИ

ОЧИҚ ҲОЛДАГИ АКЦИОНЕРЛИК ЖАМИЯТИГА

АЙЛАНТИРИЛДИ

ШУ МУНОСАБАТ БИЛАН

«ТОШМАХСУСПАРДОЗҚУРИЛИШ» ТРЕСТИ фахрийлари ва ёш боласини парваришлаш билан банд бўлган ишчи ва хизматчиларга ТРЕСТ ЖАМОАСИ ҚАРОРИ БИЛАН «ТОШМАХСУСПАРДОЗҚУРИЛИШ» АКЦИОНЕРЛИК ЖАМИЯТИ

АКЦИЯЛАРИНИ СОТИБ ОЛИШ ҲУҚУҚИ БЕРИЛДИ

Ҳар бир дона акциянинг қиймати — 100 СУМ.
Мурожаат учун манзилгоҳимиз: Тошкент шаҳри, У. Носир (олдинги Ш. Руставели) кўчаси, 19-уй, «Тошмахсуспардозқурилиш» трести (трамвайлар: 4, 9, 24, 28; троллейбуслар: 13, 15, 16, «Ивлев кўчаси» бекати).

«Ўзэлектркабелсавдо» фирмаси жамоаси шу фирманинг бўлим бошлиғи Ҳ. М. Ҳамидовга отаси

Муҳаммаджон ҲАМИДОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Республикаси Давлат кутубхонаси ходимлари кутубхона ишчиси Жамила Ниёзмуҳамедовага қизи

Нигора НИЁЗМУҲАМЕДОВАнинг

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Бош муҳаррир Эркин ЭРНАЗАРОВ.

Тошкент оқшоми

Муассис: Тошкент шаҳар ҳокимлиги

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида рўйхатга олинган. Рўйхат сони — 10.

Манзилимиз: 700000, Тошкент шаҳри, ГСП, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй.

Телефонлар: хатлар — 33-29-70; эълон ва тижорат хабарларини жойлаштириш масалалари бўйича— 56-54-68, 32-56-66.

Эълонлар ва тижорат хабарлари аниқ ва тўғрилиги учун жавобгарлик уларни берган ташкилот ва шахслар зиммасидадир.

Нашрни етказиб бериш масалалари бўйича турар жойлардаги почта бўлимларига ёки "Тошкент почтаси" шаҳар почта корхонасининг фойдаланиш бўлимига — 33-74-05 телефонига мурожаат қилишингиз мумкин.

Ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет усулда чоп этилади. Қоғоз бичими - А-2. Нашр кўрсаткичи - 64690.

"Шарқ" нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: "Буюк Турон" кўчаси, 41-уй.

Душанба, чоршанба ва жума кунлари чиқади. Буюртма Г—1138.

• Босмага бериш вақти 11.30.

• Босмага берилди 11.40.

123456.